

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในกรณีการจัดระเบียบ เพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำ (ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา)

ด้วยตระหนักถึงปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าต้นน้ำ คณะอนุกรรมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและประชาสัมพันธ์ ในคณะกรรมการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จึงจัดให้มีโครงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ในกรณีการจัดระเบียบเพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาขึ้น โดยได้มอบหมายให้รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นหัวหน้าทีมในการศึกษา โครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสถานการณ์ ผลกระทบ สาเหตุ ปัญหา และแนวทางในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้อง และที่สำคัญ คือ ข้อมูลจากการจัดเวทีระดับอำเภอ 12 อำเภอ 3 จังหวัด (คือ จังหวัดสงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช) เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับป่าต้นน้ำทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งจากภาครัฐและภาคประชาชน รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการศึกษาและรับฟังความคิดเห็น สรุปได้ดังนี้

1) พื้นที่ป่าไม้ของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาลดลงอย่างมากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา กล่าวคือ ในปี 2528 ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีพื้นที่ป่าไม้ 1.17 ล้านไร่ หรือร้อยละ 22.10 ของพื้นที่ลุ่มน้ำฯ แต่ในปี 2545 พื้นที่ป่าไม้กลับลดลงเหลือ 0.66 ล้านไร่ หรือเหลือเพียงร้อยละ 12.40 ของพื้นที่ลุ่มน้ำฯ ในขณะที่หากคิดเฉพาะพื้นที่ป่าต้นน้ำ ก็จะพบว่าในปีเดียวกัน คือ ปี 2545 มีพื้นที่เหลือเพียง 0.52 ล้านไร่ หรือเหลือเพียงร้อยละ 9.87 ของพื้นที่ลุ่มน้ำฯ เท่านั้น

2) การลดลงของพื้นที่ป่าต้นน้ำจนเหลืออยู่ในระดับไม่ถึงร้อยละ 10 ของพื้นที่ลุ่มน้ำฯ ดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อลักษณะทางกายภาพ เช่น น้ำท่วม ภูเขาพัง การสูญเสียหน้าดิน ตะกอนน้ำสะสมในแหล่งน้ำ คุณภาพน้ำแย่งลง น้ำขาดแคลนในหน้าแล้งทั้งคืนน้ำ กลางและปลายน้ำ อากาศร้อน และแปรปรวนมากขึ้น ส่งผลทำให้ระบบนิเวศทะเลสาบเปลี่ยนแปลง และส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร ทั้งการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนอาชีพ และเกิดปัญหาความยากจน และสุดท้ายจะก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมของคนทั้งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในที่สุด

3) การที่พื้นที่ป่าต้นน้ำลดลงอย่างมากจนเหลืออยู่ในระดับที่เป็นอยู่ เกิดจากสาเหตุสำคัญหลายประการ เช่น การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งถนนและอ่างเก็บน้ำ ปัญหาการขาดการประสานงานกันระหว่างเจ้าหน้าที่ด้วยกันเอง และเจ้าหน้าที่กับชาวบ้าน เจ้าหน้าที่และชาวบ้านบางส่วนขาดจิตสำนึกที่

เพียงพอ ชาวบ้านตัดต้นไม้สร้างบ้าน ผู้มีอิทธิพลบุกรุกป่า ชาวบ้านทั้งในและต่างพื้นที่เข้าไปทำกินในเขตป่าต้นน้ำ โดยที่บางส่วนเข้าไปทำกินหลังกฎหมายประกาศ บางส่วนกฎหมายประกาศทับที่ทำกินของชาวบ้าน ปัญหาการเข้าไปทำกินในเขตป่าต้นน้ำของชาวบ้าน มีสาเหตุมาจากปัญหาความยากจน ความอ่อนแอของกระบวนการอนุรักษ์ของภาคประชาชน ความไม่ชัดเจนของการจำแนกเขตป่ากับที่ทำกิน การขาดการรณรงค์เพื่อพิทักษ์ป่าขององค์กรต่าง ๆ การอะลุ่มอล่วยของมติกรม. ว่าด้วยที่ทำกิน ในเขตป่า รวมทั้ง โครงการแปลงทรัพย์สินเป็นทุนตามนโยบายการส่งเสริมการปลูกยางพารา เป็นต้น

4) ทางออกในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำแบบประชาชนมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 6 แนวทาง

- (1) หยุดยั้งการทำลายป่าต้นน้ำ
- (2) การฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำให้มีความสมบูรณ์
- (3) พัฒนารูปแบบการผลิตทางการเกษตรที่เกื้อกูลต่อระบบนิเวศ
- (4) การสร้างจิตสำนึกรักป่าให้กับประชาชนและเจ้าหน้าที่
- (5) การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนและเครือข่าย
- (6) ผลักดันให้เกิดการจัดตั้งกองทุนฟื้นฟูป่าต้นน้ำในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

แนวทางทั้ง 6 ดังกล่าว ประกอบด้วย 19 มาตรการ ซึ่งจำแนกเป็น 7 มาตรการเชิงนโยบาย และ 12 มาตรการเชิงปฏิบัติการ มาตรการเชิงปฏิบัติการประกอบด้วย 24 โครงการ แนวทาง มาตรการ และโครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำดังกล่าวสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาที่เป็นสาเหตุของการลดลงของพื้นที่ป่าต้นน้ำทั้งสาเหตุทางตรงและทางอ้อม

5) ผลจากการจัดประชุมสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ในกรณีการจัดระเบียบเพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำ กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในวันที่ 2 มีนาคม 2548 ซึ่งถือเป็นเวทีประชุมใหญ่ก่อนจบโครงการพบว่า ที่ประชุม (ซึ่งประกอบด้วยภาคราชการที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด และในระดับอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ราษฎรที่ทำกินในเขตป่า เป็นต้น) มีทัศนคติ และความคิดเห็นเชิงบวกต่อข้อเสนอที่เป็นแนวทาง มาตรการ และโครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำที่เสนอโดยทีมศึกษา และส่วนใหญ่จะมีความกังวลว่าโครงการต่าง ๆ ที่เสนอนี้จะมีโอกาสนำไปสู่การดำเนินการจริงหรือไม่

6) ท้ายที่สุดทีมศึกษาได้นำแนวทางทั้ง 6 ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทำการประเมินระดับความสำคัญ พบว่าทุกแนวทางมีความสำคัญในระดับ “มาก” จึงสมควรผลักดันให้ทุกแนวทางนำไปสู่ขั้นดำเนินการ แต่หากนำค่าเฉลี่ยคะแนนความสำคัญไปถ่วงน้ำหนักกับค่าเฉลี่ยน้ำหนักความสำคัญ ก็จะได้ลำดับความสำคัญของแนวทาง ดังนี้ คือ แนวทางที่ 1 หยุดยั้งการทำลายป่าต้นน้ำ เป็นแนวทางที่มีลำดับความสำคัญสูงสุด แนวทางที่สำคัญ 2 ลำดับถัดมา คือ แนวทางที่ 3 พัฒนารูปแบบการผลิตทางการเกษตรที่เกื้อกูลต่อระบบนิเวศ และแนวทางที่ 5 การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนและเครือข่าย